

PAKAI KAROLINA

A Magyarországon élő menekültek integrációs esélyei a munka világában

Bevezetés

A nemzetközi migráció, az egyes államok migrációpolitikája, illetve az állampolgárok befogadási készsége vagy éppen elutasító attitűdje rengeteg kutatásnak ad színteret. Évről évre újabb és újabb eredmények látnak napvilágot, hiszen az egész világon szinte mindenkit foglalkoztat ez a téma, és az aktualitása is egyre jelentősebb.

Két jelentős ága van a migrációkutatásoknak: a biztonságpolitikai és az integrációs politikai témájú kutatások. Kutatásomban a menekültek integrációját vizsgáltam magyarországi viszonylatban, méghozzá a foglalkoztatás szempontjából, ami igencsak sarkalatos téma a beilleszkedést tekintően. Hiszen számtalanszor hallhattuk azt a híradásokban, hogy a rosszul integrálódott, nehéz anyagi körülmények között élő, peremhelyezeten lévő külföldiek követtek el valamilyen bűntényt, rendbontást. Ezért úgy gondolom mindenképpen érdemes jobban is megvizsgálni, hogy Magyarországon milyen beilleszkedést és esélyegyenlőséget segítő, prevencióeszközök vannak, és azok hogyan működnek a mindennapokban.

*A migrációról*³⁴

Az utóbbi éveket tekintve igencsak előtérbe került a migráció témája. Pedig a migráció egyidős az emberiséggel, hiszen a vándorlás, a helyváltoztatás a kezdetektől fogva az emberek életben maradásához nélkülözhetetlennek számító jelenség. Vagyis a tartózkodási hely ideiglenes vagy esetlegesen végleges megváltoztatása emberi szükséglet, melynek motiváló tényezője mindenekelőtt az egyéni életminőség javítása. Ez pedig egy nagyon fontos reakció a társadalom jelen helyzetére, hiszen azt üzeni, hogy az egyénnek ott ahol éppen van, él, tanul, dolgozik valamiért nem jó, és arra kényszerül, hogy elhagyja a hazáját, ami bármilyen rossz is, nagy vállalkozás. A legtöbb ember már csak akkor szánja rá magát, ha szilárd meggyőződése van arról, hogy ahová megy, az jobb lesz neki.³⁵

Maga a migráció, mint társadalmi jelenség, értéksemleges kifejezés, mivel vannak egyértelműen pozitív (népességfogyással és a gazdaság élénkítésével kapcsolatos hatások) és negatív oldalai (emberkereskedelem fellendülése, „ellátórendszer-turizmus”) is. Továbbá nehezíti a róla való kommunikációt az, hogy napjainkban akár egy csoporton belül is vegyes migrációról beszélhetünk, azaz egyaránt vannak olyanok, akik gazdasági cézzal jöttek, de politikai okokból, háborús környezetből érkezettek is. Ez igencsak megnehezíti a megítélésüket a társadalom, de a jogalkotók számára is. Ördög István szerint nem csupán a hírek bulvár kategóriájában megjelenő cik-

³⁴ HAUTZINGER ZOLTÁN – HEGEDŰS JUDIT – KLENNER ZOLTÁN: *A migráció elmélete*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, 2014. 5-6.

³⁵ NAGY BOLDIZSÁR: *A magyar menekültjog és menekültügy a rendszerváltoztatástól az Európai Unióba lépésig*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2014. 41.

kek, hanem gyakorta menekültüggyel évek óta foglalkozó szakemberek nyilatkozatai is zavarba ejtően ellentmondásosak. És a negatív felhangot csak erősíti, hogy gyakran a média is a félelmet vagy a megbotránkoztatást keltő incidensekre fókuszál, mellyel egy torz képet alakít ki, ahelyett, hogy objektív képet kapnánk arról, ami körülöttünk folyik. Rengeteg civil szervezet dolgozik azért, hogy ezekkel a torzításokkal szembe szálljon, és csökkentse az emberekben kialakuló előítéleteket, de gyakran már csak arra jut energiája, hogy a köztudatban elterjedt téves állításokat helyén kezelje és az esetleges támadásokat visszaverje (pl.: a menekültek nem terroristák/bűnözők; a menekültek nem azért jönnek, hogy elvegyék előlünk a munkahelyeket... stb.).³⁶

II.1. Magyarország, mint bevándorlási célszág³⁷

Magyarország az elmúlt évszázadban inkább kibocsátó, mint befogadó ország volt, különösképp a rendszerváltást megelőző időszakban, bár a határok szigorú őrzése és restriktív útlevelelpolitika miatt ez sem öltött tömeges méreteket. Mi több, a 60-as évek végén kezdődő gazdasági reformok és a kommunista blokk többi országához képest kedvezőnek mondható gazdasági helyzet miatt is mérsékelt maradt. Csak az 1956-os forradalom és szabadságharc tekinthető kivételnek, amikor mindössze hét hét alatt 176 ezer ember hagyta el az országot.³⁸ Ez csaknem a fele a második világháború vége és a rendszerváltás közti időszakban külföldre menekülő 370 ezer embernek. Meglepő tény, hogy ugyanebben az időszakban 150 ezer külföldi érkezett és telepedett is le Magyarországon, miután az ország nem volt hermetikusan elzárva a bevándorlók elől.³⁹ Egy 2012-ben végzett, Budapesten élő, és az Európai Unió kívüli államokban született migránsok körében végzett kérdőíves adatfelvétel megkérdezettjeinek közel 10 százaléka 1970 előtt, további 15 százaléka pedig 1970 és 1989 között érkezett Magyarországra, amiből szintén arra következtethetünk, hogy a rendszerváltást megelőző évtizedekben is érkeztek Magyarországra bevándorlók, noha a bevándorlás mértéke messze elmaradt az 1989 után tapasztaltaktól.⁴⁰ Az 1970 után érkezettek túlnyomó részben határon túli magyarok voltak, de nem szabad elfelejteni az 1920-as trianoni határhúzás után a határon túlra került magyarok az anyaországba való visszaáramlását sem. Ezen kívül még egy nagy bevándorlási hullámról érdemes szót ejteni, mégpedig az 1949-es görög polgárháború kommunista veszteseinek tömeges és kényszerített kivándorlását, mikor véletlenszerűen osztották el őket a kelet-európai szocialista országok valamelyikében, így Magyarországon is.

A rendszerváltást követően változást következett be a migrációs trendet illetően és új bevándorló csoportok érkeztek hazánkba. Eleinte kínaiak, majd a 2000-es évek körül törökök, valamint különböző arab és afrikai országokból jöttek, de számuk korántsem haladta meg a határon túli magyarok korábban tapasztalt nagymértékű betelepődését. A másik fontos különbség pedig, hogy ők elsősorban Nyugatra tartottak és Magyarországot csak tranzit-

³⁶ ÖRDÖG ISTVÁN (2013.): *Menekültügyi mítoszok, féligazságok*, Fundamentum, 2013. 2. szám

³⁷ SIK ENDRE – SIMONOVITS BORI (2012.): *Abena, Sára, Chen, és Ali esélyei Magyarországon*, Budapest, TÁRKI

³⁸ HABLICSEK LÁSZLÓ – ILLÉS SÁNDOR (2007.): *Az 1956-os népvándorlás népességi hatásai*, Statisztikai Szemle, 85. évfolyam, 2. szám, 2007.

³⁹ SÁROSI ANNAMÁRIA – TÓTH PÁL PÉTER (2009.): *Mérési lehetőségek a nemzetközi vándorlásstatisztikában*, Statisztikai Szemle, 87. évfolyam, 7-8. szám

⁴⁰ KOVÁTS ANDRÁS (2014.) – *Migrációs helyzetkép Magyarországon*, In: TARRÓSY ISTVÁN – GLIED VIKTOR – VÖRÖS ZOLTÁN: *Migrációs tendenciák napjainkban – A 21. század migrációs folyamatainak tanulmányozásához*, Pécs, IDR Republikon

országoknak tekintették. Habár számuk az elmúlt két évtizedben jelentősen nőtt, mondhatni a 2000-es évek végére megduplázódott, a lakosságnak továbbra is csak 1-2 %-át tették ki, így arányuk az EU országai között a legalacsonyabb. Továbbá nagy részük határon túli magyar, így integrációjuk sem igényelt különösebb erőfeszítést.

II.2. Statisztikai adatok

Az 1. számú táblázatból kiolvasható, hogy évről évre hogyan növekedett a külföldiek száma Magyarországon, illetve a nemzetiségek aránya hogyan alakul. Az Európából érkező külföldieket az ázsiai országokból érkezők követik a sorban. Ha arányait tekintjük 2016-ban több mint kétszer annyian 2011-hez képest. Az afrikai származású külföldiek száma is látványosan nőtt, majdnem ötszörösére a 15 éves periódusban. Ha a területi elhelyezkedésüket nézzük, a fővárosban magas a külföldiek aránya minden időszakban, de ez is nőtt az évek alatt. Míg 2001-ben 35%-uk élt Budapesten, 2016. január 1-jére már csaknem fele arányban.

1. táblázat: Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok⁴¹

Év		Magyarország, fő	Budapest, fő
2001.	összesen	110028	39200
	Európa	93197	27690
	Ázsia	12603	9321
	Amerika	2488	1302
	Afrika	1233	641
	Egyéb/ismeretlen	507	246
2002.		116429	43857
2003.		115888	43216
2004.		130109	48682
2005.		142153	54251
2006.		154430	66025
2007.		166030	69918
2008.		174697	74344
2009.		184358	79994
2010.		197819	82174
2011.		206909	84134
2012.		143361	61096
2013.		141357	60535
2014.		140536	61219
2015.		145968	67253
2016.	összesen	156606	72136
	Európa	105825	37610
	Ázsia	39238	27987
	Amerika	5408	3262
	Afrika	5513	2924
	Egyéb/ismeretlen	622	353

Forrás: KSH Statinfo

⁴¹ Az adott év január 1-jén Magyarországon engedéllyel tartózkodó külföldi állampolgárok adatai

Az úgynevezett nagy menekülthullám 2015-ben érte el hazánkat. A menedékkérőket a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) Menekültügyi Információs Rendszere (MIR) regisztrálja. Az alábbi táblázatban a hivatal statisztikai adatait szeretném ismertetni a 2013-2015-ös évre vonatkozólag 2016 első félévével bezárólag, abból a célból, hogy könnyebb legyen elképzelni milyen változások történtek hazánkban az elmúlt pár évben.

2. táblázat: A menekülthullám számokban 2013-2016 között

		2013.	2014.	2015.	2016. I félév
Regisztrált menedékkérők száma összesen		18 900	42 777	177 135	22 491
állampolgárság szerint	koszovói	6 212	21 453	24 799	NA
	afgán	2 328	8 796	46 055	8 380
	szíriai	977	6 857	65 540	3 389
	palesztin	224	875	NA	NA
	iraki	63	497	8 857	2 488
	pakisztáni	3 081	401	15 942	3 392
	iráni	61	268	NA	1 084
	nigériai	455	257	NA	NA
	bangladesi	679	252	3 543	NA
	kubai	32	209	NA	NA
	marokkói	NA	NA	NA	864
	algériai	NA	NA	NA	510
egyéb	4788	2912	12 399	2 384	
Menekültügyi hatóság által meghozott döntések					
	menekültként elismerés	173	240	146	87
	oltalmazottként elismerés	183	236	356	165
	visszaküldés tilalmának önálló megállapítása	4	27	6	6
	megszüntetés	11 339	23 406	152 260	39 656
	elutasítás	4 185	4 553	2 917	1 772
	folyamatban lévő eljárás (adott év december 31-én)	1 886	15 685	36 694	9 665 (az adott év június 30-án)

Forrás: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal

II.3. Magyarország migrációs politikája⁴²

Magyarország migrációs politikáját a Belügyi Alap, azon belül a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap (MMIA) tartalmazza. Ez a 2014-2020 közötti időszakot írja le, mely időszak alatt a Migrációs Stratégia szerint Magyarország három szakterületen kíván előrelépést elérni:

- A befogadási feltételek és a menekültügyi eljárások fejlesztése.
- A legálisan Magyarországon tartózkodó külföldiek társadalmi integrációja, illetve a magyar társadalom befogadó attitűdjének növelése.
- Az illegális migrációs elleni hatékony fellépés a hatékony és fenntartható (önkéntes) visszatérés biztosításával.

A Kormány 1698/2013. (X. 4.) Kormányhatározatával fogadta el ezt a stratégiát, mely magába foglalja a migráció és a stratégia alap téziseit, a vízumpolitikát, a szabad mozgást és legális migrációt, az illegális migrációt, a nemzetközi védelmet és végül az integrációt, melyet szeretnék alaposabban kifejteni.

Az integráció kétirányú folyamat, mely az integrálandó egyén és a befogadó között jön létre. Egy interakció valósul meg kettejük között, melyben a migráns a közösség aktív szereplőjévé válik. Pusztán a befogadással nem zárul le a folyamat, igazából ez csak az első lépcsőfoka az integráció sikeres megvalósulásának, melyhez elengedhetetlen az egymás kölcsönös megismerése, kommunikáció, a közös tevékenységek és az együttélés.⁴³

Magyarországi viszonyok

A Magyarországra érkező külföldiek nagy része nem tekinti célországának hazánkat, csupán átutaznak rajta valamelyik Nyugat-európai országba. Az itt letelepedők tehát egyáltalán nem nevezhetők nagy tömegnek, az ország népességének valamivel több, mint 2%-át teszik ki. És ennek a 2%-nak körülbelül kétharmada határon túli magyar, akiknek az integrálását teljesen más szempöngből kell megközelíteni, mint egy afrikai vagy ázsiai orszöngből érkező menekült, oltalmazott vagy hontalan esetében.

Az integráció Magyarországon

Az integrációs intézkedések során figyelembe kell venni a különböző státuszú csoportok speciális igényeit. Egy uniós állampolgár a magyar állampolgárral megegyező feltételek mellett veheti igénybe a szociális rendszer, a munkaerő-piaci, a közoktatási és felsöoktatási rendszer nyújtotta szolgáltatásokat.

Más a helyzet a nem uniós tagorsöngből érkezettek esetében. Az itt élő legális migránsoknak a tartózkodási és letelepedési engedély megszerzésének alapfeltétele a lakhatás és megélhetés megléte. Azonban a nemzetközi védelemben részesültek és a hontalanok hátrányból indulnak abból a szempöngből, hogy jövedelemmel nem rendel-

⁴² Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014-2020. ciklusban létrehozásra kerülö Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum

⁴³ Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014-2020. ciklusban létrehozásra kerülö Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum

keznek, ezáltal a lakhatásuk sem biztosított, sőt gyakran szakképzetlenek és nem beszélnek a nyelvet. És sajnos, mint azt korábban említettem, mivel igen csekély létszámmal képviseltetik magukat, nem alakultak ki még olyan közösségek, melyek révén segíteni, támogatni tudnák egymást. Ha a hivatalos oldalról közelítenénk meg a beilleszkedést, azzal kell szembesülnünk, hogy Magyarországon nincsen komplex integrációs program. Ugyan vannak kezdeményezések, de ezek jórészt a beilleszkedés kezdeti szakaszára vonatkoznak és nem is terjed ki minden státuszra.

A 2013-ban módosított jogszabályok szerint az elismert menekültek és oltalmazottak jogosultak voltak néhány integratív célú szolgáltatásra, úgy mint nyelvtanítás, tanfolyamok, foglalkozások, melyek azt támogatták, hogy minél hamarabb képesek legyenek az önálló életvitelre. Az elismerést követően 2 hónapig tartózkodhatnak a befogadó állomásokon, mely idő alatt kell munkát és lakást találniuk. A kiköltözés után egy integrációs szerződés megkötésével az állam 2 évig nyújtott anyagi támogatást számukra, melynek összege félévente csökken, így segítve a fokozatos leválást. Sajnos ezt a szerződést 2016. május 31-ével megszüntették, ami azt jelenti, hogy azóta az állam nem nyújt ilyen fajta támogatást az itt élő elismert menekülteknek és oltalmazottaknak. A szerződés szoros együttműködést ír elő a helyi családsegítő szolgálattal, mely többek között kötelezi a klienst a rendszeres kapcsolattartásra, a lakhatásának megoldására, és segítséget nyújt az elhelyezkedésben. Azonban a megvalósítás során ez több nehézségbe ütközött. A magyar szociális ellátó rendszer nem volt felkészülve/felkészítve a külföldi kliensek fogadására, ami megmutatkozott a nyelvi hiányosságokban, a jogszabályok töredékes ismeretében és sajnos esetenként az előítéletesség megjelenésében is.

Oktatás

A kiskorúakat tekintve, a tankötelezettség rájuk is vonatkozik, és ugyanolyan jogok illetik meg, mint egy magyar állampolgárt. A köz- és felsőoktatásban szintén részt vehetnek, sőt az OKJ-s képzéseken is. Ez sokszor legalább általános iskolai végzettséghez kötött, így általában előbb azt kell megcsinálniuk. A nagykorúak alapfokú iskolai oktatása jórészt pályázati forrásokból civil szervezetek révén valósul meg, csak úgy, mint a nyelvtanítás.

Foglalkoztatás

Az integráció legfontosabb alappillére a munkavállalás. Ha van munka és jövedelem, akkor megoldott a lakhatás kérdése, a szociális problémák és a mindennapi élet is. Bővülnek az ismeretek, megbecsültnek, hasznosnak érzi magát az egyén, fejlődik a nyelv és olyan kapcsolatokra tesz szert, mely tovább segíti a beilleszkedést. A Magyarországon élő hontalanként elismert külföldieknek munkavállalási engedélyt kell kérniük, ha dolgozni szeretnének. Az elismert menekültek vagy oltalmazottak azonban ugyanúgy tudnak munkát vállalni, mint a magyarok. Viszont sajnos az engedély megléte nem elég az elhelyezkedéshez. Itt is elsődleges probléma a nyelvi korlát, és az a szomorú tény, hogy még ha angolul beszélnek is, kevés olyan munkáltató van, aki eltekintene a magyar nyelv hiányától. A képzettség, vagy az azt igazoló papír megléte szintén egy akadályozó faktor, illetve itt is megjelenik az idegenellenesség és a bizalmatlanság. Így, mivel más opció nem marad, nagyon sokan próbálkoznak illegálisan munkát találni.

Lakhatás

A legális munkához való szükös hozzáférési lehetőségek miatt a lakhatás kérdése igencsak megoldatlan téma az állam részéről. Néhol ugyan önkormányzati támogatás igénybe vehető, de általában inkább a civil szervezetek segítségével valósul meg a beköltözés. Például a Menedék, migránsokat segítő egyesület programja a „Velkám májgrentsz!”, melyben főbérlok jelentkezését várják, akik szívesen kiadnák lakásukat, szobájukat Magyarországon élő menekültek számára.⁴⁴

Családi támogatások és társadalombiztosítás

A családi és egészségügyi ellátások terén szintén hasonló jogok illetik meg a nemzetközi védelemben részesülteket. Akik gazdaságilag aktívak, egészségbiztosítást és nyugdíjra jogosító szolgálati időt is szerezhetnek. Azonban ezeken kívül más ellátásra nem jogosultak, amíg meg nem szerzik a huzamosabb tartózkodásra jogosító státuszt. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy ezen a területen komoly változások álltak be a 2011/98/EU irányelv átültetésével, amely a harmadik országbeli állampolgár munkavállalók esetében előírja a családi ellátásokra és a munkanélküli ellátásokra való jog biztosítását is, de ehhez legalább hat hónapos keresőtevékenység szükséges.

A menedékkérők és menekültek munkaerő-piaci helyzete Magyarországon

Korábban már kifejtettem, hogy a munkavállalásnak jogi akadályja nincs a menekültek és az oltalmazottak részéről, tehát nem kell külön munkavállalási engedélyért folyamodniuk. A törvény által biztosított jogok azonban önmagukban nem jelentenek megoldást, nem következnek belőlük valódi foglalkoztatás illetve munkaerő-piaci integráció. Körükben magasabb is a munkanélküliség aránya, mint a többségi társadalom tagjai esetében. Sajnos számtalan okból hátrányból indulnak, úgy, mint a nyelvismeret hiánya, kevés munkatapasztalat, szakmai tudás, végzettség hiánya, nem beszélve az őket érintő sztereotípiákról, melyeket nehéz leküzdeni. Nincsenek kapcsolataik a többségi társadalommal, pedig sok állást meg sem hirdetnek, hanem csak a személyes kapcsolatrendszeren keresztül töltik be. A menekültek általában felülreprezentáltak a kockázatos, egészségre ártalmas munkaköröket betöltők körében, valamint lényegesen nehezebben kapnak állást magasabb, vezető beosztásokban, amint a szakképzettségük és szaktudásuk alapján elvárható lenne. Így a sok nehézség, próbálkozás és visszautasítás következtében sokan inkább illegálisan próbálnak meg munkát találni.

Ami a menedékkérőket illeti, tehát akik még nem kaptak semmilyen státuszt, a kérelem benyújtásától számított egy évig kizárólag az elhelyezésükre szolgáló befogadó állomásokon dolgozhatnak. Mióta az Európai Unió menekültügyi irányelveit⁴⁵ átvettük,

⁴⁴ menedek.hu (letöltés dátuma: 2016. október 29.)

⁴⁵ 1997. évi CXXXIX. törvény 16. §. (2)

az egy év letelte után már vállalhatnak külső munkát, ehhez viszont igényelniük kell munkavállalási engedélyt.⁴⁶

Kutatás

Kutatói kérdések:

- Milyen attitűdök jellemzik a válaszadókat a menekültekkel kapcsolatban?
- Hogyan vélekednek a válaszadók a menekültek integrációját érintő kérdésekben?
- Vajon a válaszadók nagyobb arányban választanak határon túli magyar munkavállalót, mint külföldit?
- Hogyan tudnak a 2013-as „migrációs hullám” után Magyarországra érkezett menekültek integrálódni a munka világába?

Kérdőíves adatfelvétel a TÁRKI 2011-es „Migráns esélyek és tapasztalatok” című kutatása alapján

A vizsgálat célja

Ezzel a kérdőíves adatfelvétellel, azt szeretném megvizsgálni, hogy a 2013 után hozzánk elérő menekülthullám hatására, közvetlenül a 2016. októberi népszavazás után hogyan vélekedik a társadalom a menekülteket érintő egyes kérdésekben.

A vizsgálat módszereinek, eszközeinek a bemutatása

A kutatást kvantitatív technikával végeztem, online kérdőív formájában. Ez lehetőséget adott egy viszonylag nagyobb minta elérésére. Az online felületen történő terjesztés ugyan lekorlátozta internethasználókra a mintát, ugyanakkor lehetővé tette a széles körű elérést tőlem távolabb eső területeken is. A szociodemográfiai adatok kivételével a válaszadás nem volt kötelező, így ha egyik válasz sem volt megfelelő a kitöltő számára, nem került kényszerhelyzetbe, hogy esetleg véleményével ellentétes választ jelöljön meg. Általában zárt kérdéseket alkalmaztam a feldolgozás könnyítése érdekében, ahol legtöbbször egy, némely esetben több választást is meg lehetett jelölni. Mivel kényes témáról van szó, fontosnak tartottam a válasz megtagadásának lehetőségét is, melyet a „nincs válasz” kiválasztásával lehetett megtenni.

A kérdőív egy részében a Bogardus-skálát használtam, mellyel a társadalmi távolságot szerettem volna mérni a magyarok és a különböző bevándorló csoportok között. A kérdések között több is a kitöltő menekültekkel kapcsolatos attitűdjét volt hivatott mérni a Likert-skála alkalmazásával, de öt vagy hét helyett én négy fokozatot adtam meg, hogy a válaszadó mindenképp elmozduljon valamilyen irányba, elkerülve a semlegességet.

⁴⁶ VAJDA RÓZA – HEGEDŰS RÉKA (2008.): *Integráció önkéntes alapon – Önkéntesség, mint menekültügyi integrációs eszköz* Budapest, Menedék Migránsokat Segítő Egyesület

A kérdőív utolsó szakaszában volt egy szituációs feladat egy elképzelt állásinterjú felvázolásával, melyet a képek sorba rendezésével lehetett megválaszolni. A fotók egy részét a TÁRKI kutatásában használt képek közül választottam ki. A kérdőív legvégén egy nyitott kérdésben hagytam teret az esetleg a kitöltőkben maradt vélemények leírására.

A vizsgálat körülményei és lebonyolítása

Mint már fentebb említettem online módon történt a kérdőív terjesztése, mely körülbelül másfél hónapig volt elérhető az interneten.

A vizsgálati minta bemutatása

A vizsgálati minta nem reprezentatív. A kérdőívet 75 kitöltéssel zártam le, ezek közül nem volt értékelhetetlen. A nemek aránya 64% nő és 36% férfi. A kitöltők átlagéletkora 34,4, melyből 21 éves volt a legfiatalabb és 65 éves a legidősebb. A lakóhely szerint eloszlás szerint a legtöbb kitöltés valamelyik megyei jogú városból érkezett (60%), ezt követte Budapest (18,7%), az egyéb város (17,3%) majd a falu/község (4%). Családi állapot szerint a legtöbben házasok (36%), vagy élettársi kapcsolatban élnek (33,3%), egy negyedük (25,3%) egyedülálló, és csupán 5,3%-uk özvegy vagy elvált. Az iskolai végzettséget tekintve magasán képzett kitöltőim voltak, hiszen 76%-uk valamilyen felsőoktatásban végezte tanulmányait, 20%-uk szakközépiskolában, a többiek gimnáziumban vagy szakiskolában, olyan, aki csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik, nem volt. A válaszadók 76%-a alkalmazotti munkakörben dolgozik, vállalkozó csupán 6,7%-uk volt. A diákok aránya 10,7%, munkanélkülieké 5,3% és nyugdíjas mindössze 1 kitöltő volt (1,3%). Nagyon magas arányban mondták azt, hogy beszélnek valamilyen idegen nyelvet (88%), a többségnek nyelvvizsgája is van róla.

A vizsgálati eredmények elemzése és értelmezése

Első kutatói kérdésként arra kerestem a választ, hogy általánosságban milyen attitűdök jellemzik a kérdőív kitöltőit, mindezt a fent közölt szociodemográfiai tényezők figyelembevételével.

Arra a kérdésre, hogy „Ön szerint kit kellene befogadnia Magyarországnak?” a többség (55 fő) mérlegelne attól függően, hogy kiről van szó, 12-en mondták azt, hogy minden menekültet és 8-an azt, hogy senkit. Ezután konkrétan rákérdeztem ugyanerre a menekültek közül legtöbbit előforduló népcsoportokra lebontva, így a mérlegelőktől is pontosabb véleményt kaphattam. A népcsoportok a következők voltak:

- kínai
- arab
- afrikai
- török
- piréz
- koszovói
- EU-s állampolgár
- határon túli magyar

Így már az eddig mérlegelők is állást foglaltak valamelyik válasz mellett, a válaszadást csak kb. 10-15-en tagadták meg. Érdekeség viszont, hogy míg az előző kérdésben többen mondták azt, hogy minden menekültet be kellene fogadni, itt már a nem válaszok aránya volt nagyobb, tehát valószínűleg a mérlegelők egy része is inkább elutasító attitűddel rendelkezik. Nagy különbség azonban nem figyelhető meg, szinte ugyanannyian fogadnák be az adott származású menekültet, mint ahányan nem. Egyedül, ami kitűnik a sorból, az az utolsó két kategória, hiszen ők, mint kontrolcsoport kerültek be a felsorolásba. Az EU-s állampolgárok igazából nem is tekinthetők menekülteknek, hiszen az EU-n belül szabad mozgással rendelkeznek, pusztán azt a célt szolgálta, hogy megtudjuk, van-e megítélésbeli különbség a külföldi, de európai és a harmadik országbeli nemzetek között. A határon túli magyarok csoportja pedig azt szemlélteti, hogy hozzájuk, mint magyarokhoz hogyan viszonyulnak a válaszadók.

A befogadó attitűdöt két szempont alapján értékelttem ki. Vannak állítások, melyeknek egy része gazdasági, társadalmi illetve kulturális szemszögből vizsgálja, hogy mennyire elfogadóak a kitöltők, a másik részük pedig a menekültek kriminalizálására vonatkozik. A válaszadók egy 4 fokozatú skálán jelölhették meg, hogy mennyire értenek egyet ezekkel az állításokkal.

A gazdasági, társadalmi illetve kulturális szempontú állítások:

- A bevándorlók elveszik a munkát azok elől, akik Magyarországon születtek
- A bevándorlók nyitottabbá teszik Magyarországot az új eszmék és kultúrák iránt
- A magyar népességfogyás miatt szükség van a bevándorlókra, mert növelik a lakosságszámot
- A bevándorlók hasznára válnak a magyar gazdaságnak
- A bevándorlók sikeres emberek, hiszen külföldön is képesek boldogulni
- A magyar társadalom sokkal befogadóbb a menekültekkel szemben, mint amennyit megérdemelnének

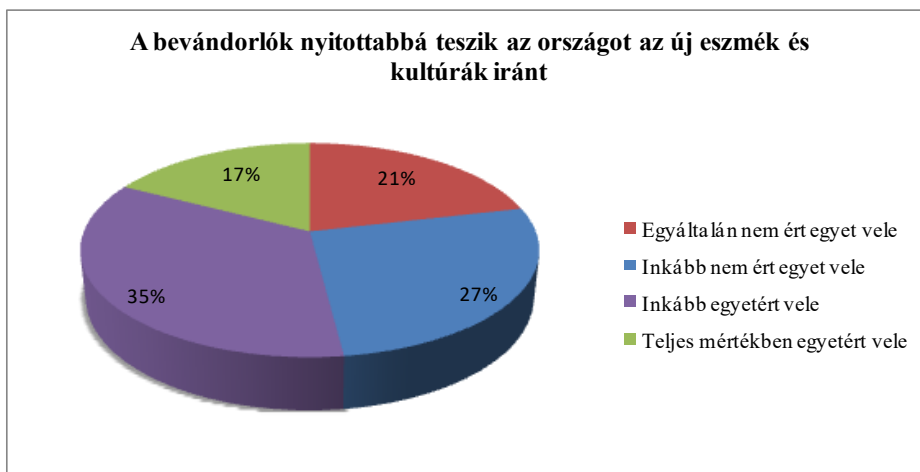
A menekültek kriminalizálására vonatkozó állítások:

- A bevándorlók miatt növekszik a bűnözés
- Magyarországon a bevándorlási szabályok szigorítására van szükség
- A bevándorlókat szigorú megfigyelés alatt kell tartani
- Létre kell hozni egy olyan bűnügyi nyilvántartást, melyben az elkövetők faji hovatartozását is számon tartják
- A bevándorlók számának növekedése növeli a terrorfenyegetettséget Magyarországon
- A menekültek miatt nőtt a bűnözés Magyarországon

A gazdasági jellegű állításokat nézve a 75 válaszadóból 40 úgy gondolja, hogy a Magyarországra érkező külföldiek nem válnak hasznára a gazdaságnak, 9-en gondolják abszolút hasznosnak a piaci szerepüket, és további 19 ember is inkább így vélekedik. Ennél a kérdésnél volt a legnagyobb a válaszadás megtagadása, összesen 7 kitöltővel. Azonban attól nem félnek, hogy elvennék tőlük a munkájukat, ugyanis mindössze 10 ember szerint elképzelhető ez. A kitöltőim között mindössze 4-en voltak munkanélküliek, kíváncsi voltam, hogy ők hogyan viszonyulnak ehhez a kérdéshez. A 4-ből csupán 1 mondta azt, hogy teljes

mértékben egyet ért azzal, hogy a bevándorlók veszik el a munkát a magyaroktól, a másik 3 egyáltalán vagy inkább nem értett egyet ezzel. De vajon ha a gazdaságban annyira nem is, a népességfogyás megállításában látják-e a lehetőséget a bevándorlókban? Csupán 28 ember vélekedik így, a többség itt is inkább elzárkózik (46 fő). Arra vonatkozóan, hogy egyáltalán hogyan ítélik meg őket a következő állítás próbált meg választ találni: „A bevándorlók sikeres emberek, hiszen külföldön is képesek boldogulni.” Az előző válaszokhoz viszonyítva itt is hasonló eredmények születtek, 47 fő nem gondolja úgy, hogy menekültek illetve a migránsok sikeres emberek lennének. Ezek alapján elmondható, hogy általánosságban a kitöltők nem tekintenek rájuk úgy, mint a társadalom hasznos, értékes, sikeres tagjaira. Kicsit egyenlőbben oszlanak meg a vélemények a kulturális szempontból való megközelítésnél és a többség inkább az elfogadás felé hajlik: összesen 39 ember osztja azt a véleményt, hogy a bevándorlók hozzájárulnak Magyarország kulturális sokszínűségéhez, ezzel szemben 36-an elutasítják ezt a megközelítést.

1. ábra: A bevándorlók nyitottabbá teszik az országot az új eszmék és kultúrák iránt

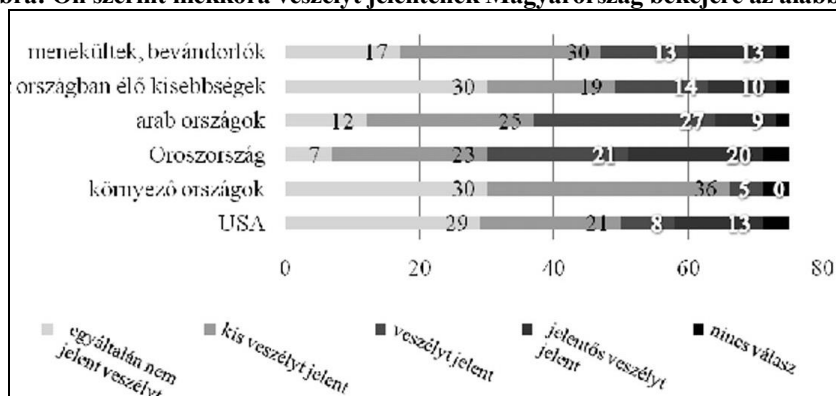

És végül ezek zárásaként a következő állítás a magyar társadalom illetve a válaszadók önreflexióját vizsgálta, vagyis, hogy ők, hogyan látják magukat, mennyire befogadóak a menekültekkel szemben. 15 válaszadó nyilatkozott úgy, hogy a magyar társadalom sokkal elfogadóbb a menekültekkel, mint amennyit megérdemelnének, de 57-en nem értettek egyet ezzel az állítással.

Még egy fontos nézőpontból fontosnak tartottam az elfogadó és elutasító attitűdök megvizsgálását, mely a köztudatban is egyre terjedő álláspont szerint a migránsok és a menekültek a terroristákkal és a bűnözőkkel való azonosítása. Kíváncsi voltam, hogy a kérdőív kitöltői milyen attitűdöt képviselnek ebben a témában. Az állítások egy része politikai és jogi aspektusból vizsgálta meg a témakört. Magukba foglalják a bevándorlási szabályok szigorítását, a külföldiek szigorúbb megfigyelését valamint egy új típusú bünyügyi nyilvántartás létrehozását. Nem volt számottevő különbség azok között, akik egyetértettek a bevándorlási szabályok szigorításával, és akik nem, illetve a bevándorlók szigorú megfigyelésével, és akik sze-

rint erre nincs szükség, de a többség azért a szigorítás felé hajlott. Nem úgy, mint a büntügyi nyilvántartás kérdésében, melyben az elkövetők faji hovatartozását is számon tartanak, ami már valamivel jobban megosztotta a válaszadókat. 32-en egyáltalán nem értenek egyet ezzel az állítással, 12-en inkább nem, szemben azzal a mindössze 28 véleménnyel, akik szerint szükség lenne ilyes fajta változtatásra. Ezen felül néhány kérdés a bevándorlók és a terrorfenyegetettség kapcsolatára vonatkozott. Általában a válaszadók nem értenek egyet ezekkel az állításokkal, vagyis ők nem terroristákként és bűnözőkként tekintenek a menekültekre és a migránsokra. A legerősebb egyet nem értés ennél az állításnál mutatkozott: „A bevándorlók miatt nőtt a bűnözés”. 57-en elutasítják, és csak 15-en vannak, akik osztják ezt a véleményt. Érdekes, hogy amikor már a menekültekről van szó, akkor néhányan elbizonytalanodnak, és itt már valamivel többen, összesen 28-an vélekednek úgy, hogy ennek lehet valóságtartalma. És amikor mindezt nem csak a bűnözéssel, hanem a terrorfenyegetettséggel is kapcsolatba hozom, akkor még több bizonytalanok csatlakozik az egyetértők táborához. Megjegyzem, még mindig többségben vannak azok, akik nem így vélekednek, de érezhetően laza az átjárás a két állásfoglalás között. Ez pedig nagyon fontos dolog, hiszen azt mutatja, hogy az emberek nincsenek meggyőződve a véleményük igazáról, és könnyen lehet befolyásolni azt, elég csupán a terror szó felemlegetése. Ezt mutatja az is, hogy arra a kérdésre, „Ön szerint mekkora veszélyt jelentenek Magyarország békéjére az alábbiak...?” a menekültek és a bevándorlók (56 fő) a 3. helyre kerültek, Oroszország (64 fő) és az arab országok (61 fő) után, akik kis – jelentős veszéllyel fejezték meg.

2. ábra: Ön szerint mekkora veszélyt jelentenek Magyarország békéjére az alábbiak?

Második kutatói kérdésként, miután megvizsgáltam, hogy milyen attitűdök jellemzik a válaszadókat, a befogadó hajlandóságukra szeretnék fókuszálni az integrációt érintő kérdésekben. Korábban már leírtam az integráció területeit (munka, nyelv, szociális ellátások, oktatás, képzettség, társadalmi elfogadás), ezek köré épülnek az állítások is:

- A menekülteknek nem lennének gondjaik, ha elkezdenének dolgozni
- A menekültek jobban be tudnának illeszkedni, ha megtanulnának magyarul
- A menekülteknek több anyagi támogatást kellene adni, mint a magyaroknak
- Minden menekült gyereknek joga van arra, hogy magyar gyerekekkel járjon egy osztályba
- A menekültek nagy része tanulatlan és képzetlen

A válaszadókból 46-an úgy gondolják, hogy a menekülteknek nem csupán a munkahelykeresés jelenti a legnagyobb problémát. A magyar nyelv hiánya már sokkal jellegzetesebb a beilleszkedési akadályokat illetően. 51-en vélekednek úgy, hogy nagyban megkönnyítené az integrációjukat a magyar nyelv ismerete. Anyagi támogatásban viszont nem részesítenék őket magasabb szinten, mint a magyar állampolgárokat, ebben elég egyértelmű a kitöltők álláspontja. 47-en egyáltalán nem, 15-en inkább nem értenek egyet ezzel az állítással. Az oktatást illetően nyitottnak és befogadónak mondhatóak a válaszadók, 52-en gondolják úgy, hogy megilleti a külföldi gyerekeket, hogy a magyar gyerekekkel azonos oktatásban részesüljenek. A menekültek képzettségét tekintve megszlanak a vélemények. Bár a többség (40 fő) nem gondolja tanulatlannak és képzetlennek a menekülteket általában, de nem sokkal maradnak le azok, akik igazat adnak ennek az álláspontnak (32 fő).

A fentieket kiegészítve az emberek befogadó attitűdjét a Bogardus-skála segítségével a személyes kapcsolatokon keresztül tudom megvizsgálni, vagyis, hogy a válaszadók mennyire fogadnák el egy külföldi jelenlétét családtagként, szomszédként vagy kollégaként. A népcsoportok között szerepelnek valós bevándorló csoportok, törökök és kínaiak az 1990-es és 2000-es évekből illetve afrikaiak, arabok és koszovóiak, akik az utóbbi évek bevándorlási hullámára reflektálnak, pirézek, mint fantom népcsoport, illetve határon túli magyarok és EU-s állampolgárok, akik kontrollesoportként jelennek meg. Mindent egybevetve a válaszadók inkább az elfogadó attitűdöt képviselik, de azért mutatkoznak különbségek az egyes népcsoportok között. A válaszokból azt lehet leszární, hogy a régebb óta Magyarországon jelen lévő bevándorlókat, mint a kínaiakat és a törököket összességében jobban elfogadják a válaszadók, mint az afrikaiakat, arabokat és koszovóiakat. Míg egy kínai családtagot 75 főből 40 teljes mértékben vagy inkább elfogadna, egy arab származásút csak 32-en. Ők kapták a legkevesebb befogadó véleményt, majd a koszovóiak, az afrikaiak és a törökök. Az EU-s állampolgárokkal és a határon túli magyarokkal kimagaslóan elfogadóbbak voltak a válaszadók, csupán 3-11 elutasító válasz érkezett. A nem létező piréz népcsoport sok ember számára ismert információ lehetett, mivel 40 fő nem adott választ ezekre a kérdésekre. Azokat, akik válaszoltak, - a többi eredménytől eltérően - azonban inkább az elutasító attitűd jellemzi. A piréz családtagot 25 fő, szomszédot 21 fő és családtagot 20 fő utasította el.

A felmérés utolsó szakaszában egy szituációs helyzetben kértem arra a válaszadókat, hogy a négy különböző nemzetiségű, de azonos szinten integrált munkavállalókat tegyék sorrendbe, aszerint, hogy kit vennének fel az adott pozícióra. Itt is kiemelném, mint ahogyan a TÁRKI kutatásában is leírtam már, attól, hogy nem egy harmadik országbeli külföldit választanak a pozícióra, az még nem feltételez diszkriminációt, csupán egy preferenciáról van szó. A feladat első részében alacsonyan integrált jelentkezők voltak, mindannyian 20 és 30 év közöttiek, 2 éve élnek Magyarországon, alapfokon beszélnek magyarul és nincs se gyermekük, se házastársuk. A nőket és a férfiakat különválogattam, így az egyik helyre takarítót, a másikkra karbantartót kerestek. A második részében már viszonylag jól integrálódott jelentkezők voltak, akik 10 éve élnek Magyarországon, házastársuk és gyerekük van, és középszinten beszélnek magyarul. A férfiakat utazási irodába ügyintézőnek, a nőket egy céghez pénzügyi asszisztensnek lehetett kiválasztani. A végleges sorrend a következő:

2. táblázat: Végleges sorrend

	Takarítónő	Karbantartó	Pénzügyi asz-szisztens	Utazási irodai ügyintéző
1. hely	Sára (kárpataljai magyar)	Tamás (vajdasági magyar)	Barbara (kárpataljai magyar)	Péter (vajdasági magyar)
2. hely	Fatima (iraki)	Adofó (nigériai)	Jazmyne (iraki)	Li (kínai)
3. hely	Yin (kínai)	Chen (kínai)	Kanika (kenyai)	Javed (iráni)
4. hely	Abena (kenyai)	Ali (iráni)	Chow (kínai)	Rajih (nigériai)

A táblázatból egyértelműen kirajzolódik, hogy a betölteni kívánt pozíciótól és integráltsági szinttől függetlenül első helyre mindig a határon túli magyar jelentkező került, mindegyik szituációban a válaszadók több mint fele vélekedett így. A második, harmadik és negyedik helyre azonban nagyon vegyesen érkeztek a válaszok. Az iraki származású nőt mindkétszer második helyre választották, de a vele szomszédos iráni férfit csak a harmadik és a negyedik helyre sorolták. Az afrikai jelentkezők is többnyire a harmadik és negyedik helyen vannak egy kivétellel, csak úgy, mint a kínaiak. Arra kértem a válaszadókat, hogy lehetőleg mindenkit csak egy helyre soroljanak be, de nem volt kizárva a többszörös jelölés sem. A kitöltők közül 6-an mindegyik jelöltet az első helyre tette. Ha csak az első helyeket vizsgáljuk a válaszadók 64%-a választott határon túli magyart első helyre, 26%-uk arab, 23%-uk kínai, és 21%-uk afrikai származású jelentkezőt. Ezek az eredmények többszöröse a TÁRKI által végzett kutatásban kapott eredményeknek, de ez a minta nem reprezentatív voltának tudható be. A kérdőív végén hagytam lehetőséget a vélemények kifejtésére. Itt nagyon érdekes és hasznos visszajelzéseket kaptam, különösen az utolsó kérdés váltott ki érzelmeket és reakciókat, melyből párat mindenképpen érdemesnek találok megosztani.

„Soha nem választanék alkalmazottat „faji” alapon. Győzzön a személyiség!”

„Kicsit szubjektívek a kérdések, a színes fotók jók néha döntőbbek, mint a hozzátartozó szöveg, és faji hovatartozás!”

„Az utolsó blokk nincs rendben, mert nem volt olyan lehetőség, hogy nem vagyok hajlandó ez alapján sorrendet felállítani. Kellene volna egy olyan lehetőség is, amiben bárkit felvehetnék. Ez tükrözné hűen az előtte lévő kérdésekre adott válaszaimat, miszerint nem teszek különbséget ember és ember között”

„Gondolom az utolsó négy kérdés a társadalmi szinten tapasztalható, mérhető sztereotípiákat próbálja meg feltérképezni. Az egyes személyek között egyéb jellemzőikben (tudás, tapasztalat) viszont nincs eltérés. Munkaadóként ezeket venném figyelembe. Valahogy máshogy kellene megfogalmazni a kérdést, mert számomra teljesen mindegy, hogy milyen származású valaki, munkavállalóként a teljesítmény számít. Bizom benne, hogy többen vagyunk ezzel így az országban, Ezért is jelöltem mindegyik jelöltet az 1. helyen. Ezt valahogy lehetővé kellene tenni a választásban.”

„A kérdéseket értettem, de munkatapasztalat egyik jelentkezőnél sincs feltüntetve, ezért sajnos nem tudok döntést hozni.”

„Meg kell mondanom, az utolsó pár kérdésen rendesen megizzadtam. Nem tudok rájuk válaszolni. Nem szeretném, ha a válaszból bármilyen következtetést levonnál, hiszen nyilván tudom, mire próbál rávezetni a kérdés, de csak teljesen random sorrendet tudok

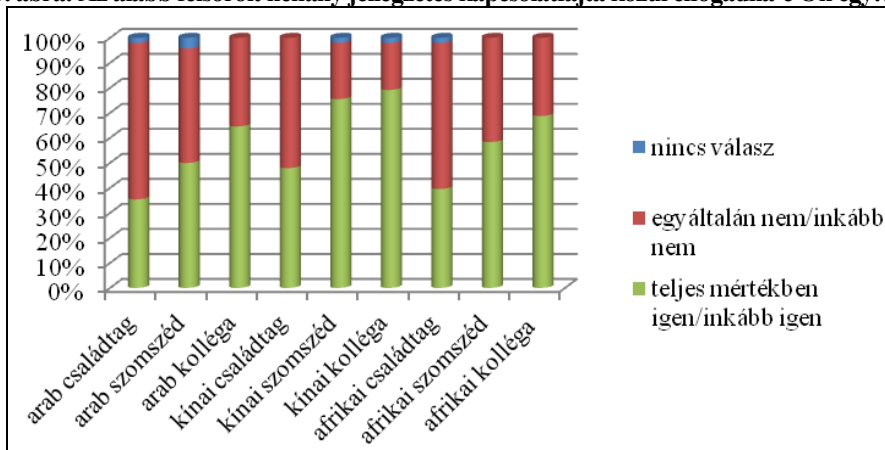
felállítani, mert a való életben az alapján választanék, hogy melyikük ért jobban az adott pozícióhoz, meg melyik mennyire szimpatikus az interjún. Kérlek, hogy az ezekre adott válaszaimat hagyd figyelmen kívül!”

Ezek a megjegyzések szinte mind arra utalnak, hogy nem a származása alapján ítélnék meg egy embert. Ezt azért tartottam fontosnak megosztani, mert az eredményekkel ellentétben ők képviselhetnek egy másik oldalt, akik valószínűleg nem a határon túli magyar jelentkezőt választották, de nem is biztos, hogy a láthatóan más külföldit. Hiszen a tapasztalat, szimpátia, szakértelem sokkal többet számít annál, mint hogy ki, honnan jött.

Ettől függetlenül azért kíváncsi voltam arra, hogy vajon mi jellemző azokra, akik határon túli magyart választottak, és akik a másik három láthatóan külföldiek valamelyikét. Általában elmondható, hogy az átlagéletkor magasabb volt a határon túli magyarra voksolóknál. Végzettségüket tekintve a láthatóan más külföldit választók kb. 90%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik és beszél valamilyen idegen nyelvet. Az is tény, hogy ők több külföldi ismerőssel rendelkeznek. Arra a kérdésre, hogy „Ön szerint kit kellene befogadni a menekültek közül?” a határon túli magyart preferálók kb. 9%-a mondta azt hogy mindenkit, és 14%-a azt hogy senkit, a többiek mérlegelnének, a láthatóan más külföldi mellett döntők 28%-a minden menekültet befogadna, és csupán 6%-uk mondta azt, hogy senkit. Érdekeség, hogy akik az adott nemzetiségű munkavállalót választották, azok között is található olyan, aki szerint nem kellene befogadni kínai/arab/afrikai menekülteket. A Bogardus-féle társadalmi távolság skála eredményei alapján összességében elmondható, hogy a válaszadók nyitottabbak a külföldi kollégával, de már kevésbé nyitottak a külföldi szomszédal, és legkevésbé a külföldi családtagot illetően, bár ez az eredmény nem meglepő. Arra viszont kíváncsi voltam, hogy vajon aki például a kínai jelöltet választotta, mennyire elfogadó a kínaiakkal, aki az arabot az arabokkal, és aki az afrikait az afrikaiakkal a Bogardus skála szerint, szemben azzal, aki a határon túli magyart választotta?

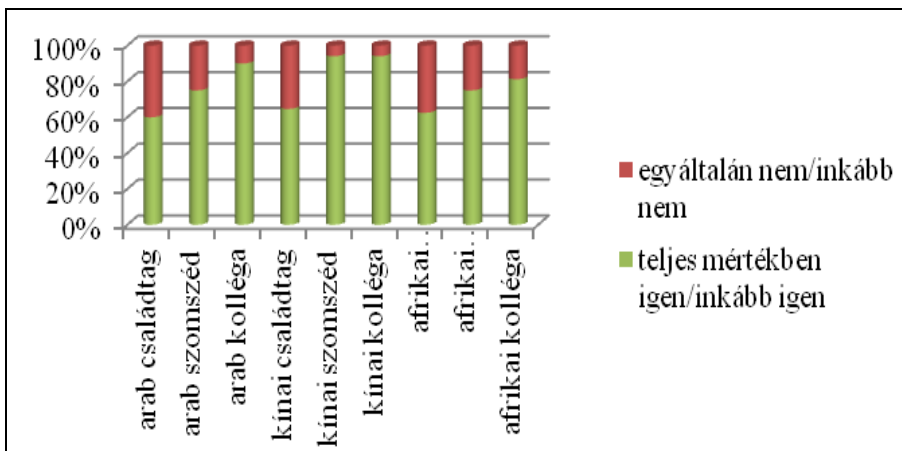
A határon túli magyar jelentkezőt választók viszonyulása az arab/kínai/afrikai családtaghoz/szomszédhoz/kollégához:

3. ábra: Az alább felsorolt néhány jellegzetes kapcsolatfajta közül elfogadna-e Ön egy...?

A láthatóan más külföldit választók viszonyulása az arab/kínai/afrikai családtag-hoz/szomszédhoz/kollégához aszerint, hogy ki melyik nemzetiségű jelölt mellett döntött:

4. ábra: Az alább felsorolt néhány jellegzetes kapcsolatfajta közül elfogadna-e Ön egy...?

Az mondható el, hogy aki egy láthatóan más külföldit választana az állásinterjún, az a Bogardus-skála szerint is elfogadóbb ezekkel az emberekkel. Sokkal kevésbé érintette érzékenyen már maga a kérdés is, ha azt nézzük, hogy itt kevesebben tartózkodtak a válaszdástól. A határon túli magyar munkavállalót alkalmazók is elfogadóak, mint már mondtam itt elsősorban egy preferenciáról van szó és ez nem jelent feltétlenül diszkriminációt. Tehát a többség kiegyezne egy külföldi szomszéddal vagy kollégával, de a grafikonból jól kiolvasható, hogy itt az ő arányuk kisebb, mint az előbbi esetben.

És ahogy pozitív példát hoztam arra, hogy az emberek többsége nem faji alapon választana kollégát, úgy kaptam ettől különböző véleményt is a témával kapcsolatban:

„Sajnos totálisan fölösleges befolyásolni az embereket ezekkel a liberális eszméket valló irányító kérdésekkel. Zéró tolerancia a menekültekkel szemben. Legfőképpen a világ globális irányítása alá tartozó és szuverén országokra akarataikat rákényszerítő pénzügyi, gazdasági vezetéssel bíró hatalmakkal szemben, aki irányított népvándorlást szerveznek!”

„Magyarországon a cigányság a mai napig nem illeszkedett be. Nem vagyok fajgyűlölő, csupán próbálnám a magam életét élni, miközben 13 év alatt a 6. kisebbségi család költözött a mellettem lévő lakásba. Ő rajtuk is látom, érzem, tapasztalom és a mindennapi egyéb életben, hogy a kisebbség sem integrálódott a mai napig megfelelően. Ezért félek a menekültektől is.”

„Nem szeretném, ha muszlim és muzulmán emberek özönlenék el az országunkat és féltem a gyerekeimet ettől a kegyetlen vallási és kulturálatlan népektől!!!! Nagyon NEM akarok együttélni velük, akkor inkább mi megyünk el!!!!!!”